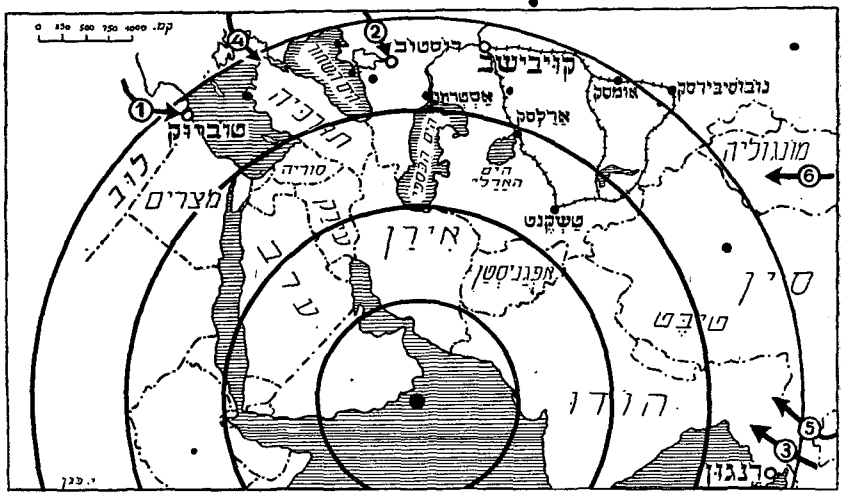


לשאלת הגיאופוליטיקה של אסיה הסובייטית

תאר-לך על פני המפה חצי-עיגול, באופן שטוברוק, קויבישב ונגון תמצאנה על קו המעגל החיצוני, והרי אתה מסמן כזה אותו חלק של כדור הארץ, אשר בו יחתך אל נכון גורל מלחמת העולם. הרדיוס של חצי-עיגול כזה יתפוס ארבעת אלפים קילומטר.

אם נחלק את חצי-העיגול הזה לארבעה איזורים, כל אחד ברוחב של 1000 ק"מ, ראה נרצה כי במידה שהאיזורים האלה מתקרבים אל המעגל החיצוני הרי הם מקבלים יתר חשיבות.



באיזור הראשון מתגוננות מצרים, תורכיה, קוקו ובורמה-בנגל; באיזור השני - סוריה, עירק, פרס הצפונית והודו; בשלישי - ערב הצפונית ופרס הדרומית, וברביעי - ערב הדרומית. ידיעת האיזורים האלה - היא תעודה חיונית ביותר בהיאבקות הבאה.

ההתקפה על חצי-עיגול זה נערכת עכשיו בשלושה כיוונים (חצים 1, 2, 3) והיא עלולה להתחיל בכל רגע בשלושה כיוונים חדשים (חצים 4, 5, 6). ההתקפה בכיוון החמישי (דבר המתקבל בקושי על הדעת) היתה באה לו החליטו היפנים להתנפל על רוסיה אחרי שיעברו בדרך טיבט ותורכסטן הסינית; וההתקפה בכיוון השש - אילו יצאו היפנים בהתקפה ממנג'וקו. ברוב הצירופים האלה מתגלה אסיה הסובייטית כאחת הנקודות האסטרטגיות החשובות ביותר. אנו נשתדל לעסוק באסיה הסובייטית לאור תנועה גרמנית בכיוון 2 ו-4.

לפני המומחים משני הצדדים, הלומדים לדעת את גזרת אסיה הסובייטית

והאזורים הסמוכים לה, עומדת שורה של שאלות הקשורות בהתקפה הגרמנית האפשרית ובפעילות הגרמנית באסיה התיכונה. שאלות אלו אפשר לחלק לשלוש קבוצות: משקית, אתנית, ומדינית-לאומית.

על הקבוצה הראשונה נחשבות שאלות האספקה לתושבים ולצבא ועבודת התעשייה הצבאית במקרה שקוקו ואסיה התיכונה תנותקנה מעל שאר רוסיה. הכנת בסיסים, התקנת הטרנספורט, — כלומר צירוף שאלות מורכב, הקובע את חותמו על תכניות-המלחמה.

על הקבוצה השנייה: שאלות ההרכב האתני והזרמים הדתיים של העמים היושבים בשטח-ארץ זה, העלגל אולי לשמש בסיס צבאי חשוב. על סוג קבוצה זו נחשבות גם השאלות הללו: — היש אפשרות של תנועה פן-איסלמית? — הקיימת תנועה פן-תורכית? — מה הם הסיכויים לתנועה פן-אירנית?

על הקבוצה השלישית נחשבות שאלות המשטר הלאומי והמדיני והקשורות בעמי הגרוזים, הארמנים, האזרביג'נים, האוזבקים, הקזקים*, הקירגיזים, התורכמנים, הטג'יקים, הקורדים והטטרים, בלומר באותה אוכלוסיה בת שלושים מיליון שבאסיה הסוביטית התיכונה. הקשורה קשרי-דם עם כמה עשרות מיליונים הנמצאים מעבר מזה של הגבול. בין העמים האלה, שמילאו תפקיד חשוב בתנועות לאומיות במלחמת העולם הקודמת, במהפכה ובמלחמת האזרחים, אתה מוצא את: הארמנים, הגרוזים, התיורכים, האזרביג'נים, הקורדים, התיורכמנים, והאוזבקים. והרי אלו שאלות חיוניות ביותר בשעה זו: האם ירצו העמים האלה למלא תפקיד עצמאי במלחמה זו, כלומר, התוכל גרמניה לעורר אותם להתקוממות אנטי-סוביטית, או לפתח בתוכם עבודה חזקה של הגיס החמשי.

בסיס משקי-צבאי

שני צבאות.

ההתקפה הגרמנית החדשה עלולה להעמיד את הצבא הסוביטי והבריטי לפני בעיה מורכבת ביותר, אשר מידת ההצלחה בפתרונה תמצא ביחס ישר למידת ההכנה אשר תעשה בעוד מועד.

אילו היתה רוסטוב (ותחנת מסילת הברזל טיחורצקיה אשר מדרום לה) נכבשת שוב, היה נפסק או קשר מסילת-הברזל בין רוסיה לקוקו, ואילו היה האויב מוסיף להתקדם מזרחה וכובש את אסטרהן וארלסק היה נפסק גם הקשר בין אסיה התיכונה לרוסיה המרכזית. אזי היו ברוסיה שני צבאות נלחמים: בסיסו של הצבא האחד — בעבר-אורל ובסיביר, והמסילה הטרנס-סיבירית משמשת לו עורק-הובלה; והצבא השני — בסיסו בקוקו ואסיה התיכונה, ולעורק הטרנספורט משמשת לו המסילה הטרנס-כספית. שני הצבאות ושני הבסיסים יתחברו בקצה המזרחי בעזרת מסילת תורכסטן-סיביר ועל ידי המסילה הבלחשית החדשה.

* אין לערב את הקזקים, אשר נקראו גם קסקים וקירגיז-קסקים בקזקים הרוסיים, אנשי ישובי-הספר הצבאיים למחצה.

המצב לא ישתנה ביסודו גם במקרה אם בעת ובעונה אחת תבוא התקפה גרמנית דרך תורכיה.

מצב כזה של ניתוק מן הצפון מחייב שהצבא הסובייטי הדרומי וכן גם אוכלוסי המקום באסיה התיכונה ובקוקו יהיו מובטחים בכל הדרוש למלחמה מוצלחת עם האויב המתקף.

המשק המקומי.

התנאים למלחמה ממושכת על יסוד המשק המקומי של קוקו ואסיה התיכונה הסובייטית אינם גרועים בשום פנים. יתכן לומר, שאחרי רוסיה האירופית וחבל אורל מהוה שטח־ארץ זה את הצירוף המשקי השלישי לפי ערכו. תעשיית החבל הזה, שאין כמותה לייצר כלי־נשק כבדים, מסוגלה לתקן נשק כזה (ובכלל זה גם טנקים ואוירונים) בבתי החרושת למתכת ולמכונות חקלאיות, בעזרת המתכות המצויות כאן. בקשר לתעשייה זו יש להזכיר בראש וראשונה את המנגן, אשר ייצרו ברוסיה תופס את המקום הראשון בעולם ועולה לשיעור של 1% מיליונים טונות (הייצור העולמי - שלושה מיליונים טונות). בעוד שכל אירופה כולה מספקת לגרמניה שלוש מאות אלף טונות. מקום התפוקה העיקרי של עפרה זו הוא - צ'יאטורי בגרוזיה. מפותחה מאד התעשייה לניצול הנהושת מדרום לגרוזיה ומדרום לטיפליס. בצ'יאטורה נמצא בית־חרושת גדול של בזל־מנגן, ובטיפליס בית־חרושת לעיבוד מתכות. ערך רב יש לבתי־החרושת ליציקת נחושת בארמניה. תפקיד כביר תמלא התעשייה החימית של ארמניה ובתי־החרושת שלה לגומי מלאכותי, לתחמוצת־נחושת ולחומצת־גפרית בקזסטן מצפון לים בלחש. בגליל אקמולינסק נמצאים מכרות גדולים רבי־מתכות ובגליל הסמוך מכרות נחושת. בטשקנט נמצא בית־חרושת גדול למכונות חקלאיות. משק כל האיזורים הללו מובטח למדי בנפט ולא למדי בפחם. 10% של הנפט הרוסי (התפוקה הכללית 30 מיליונים טונות) מופקים בקוקו. בעיקר בבקו. הנותנת 1/3 הייצור; 15% נותנת גרוזיה ומיקופ. יתר 10% באים ממקורות שנמצאו בשתיים־עשרה השנים האחרונות. אחד מהם, זה אשר באישימפיב' (בין אורל ובין הוולגה). מקבל ערך מיוחד בשביל הבסיס הצפוני במקרה שינותק מן הדרום. בשנת 1939 נתן שני מיליונים טונות ובשנה הזאת עתיד הוא לתת 7 מיליונים טונות. באסיה התיכונה מופק נפט סמוך לים הכספי, ליד אַמְבָּה ומדרום לקרסנובודסק, והתפוקה עולה למיליון טונות בערך. על מקורות האנרגיה של גרוזיה נחשבות שוכות־פחם הגונות הנותנות קוקס מצוין לצירוף־מתכות (מטלורגי). מקום תעשיית הפחם של קזקסטן הוא מצפון לים בלחש מסביב לקרַבַּנְדָה. בכמות מועטת, מופק פחם באוזבקיסטן. כל תעשיית הפחם של קוקו ואסיה התיכונה נותנת עד 3 מיליונים טונות פחם בשנה (20% של כל הייצור הסובייטי; חבל אורל נותן 10%; חבל מוסקבה 6%; ודונבס 80%). כמות זו מספקת לקיום הטרנספורט אך אין בה כדי להבטיח את כל צרכי התעשייה. בסיס אדיר להפקת־אנרגיה קשמים המים. התחנות ההידרו־חשמליות של עבר־קוקו משמשות את בתי־החרושת. את עבודות ההשקאה, כמה מסילות־ברזל, מכרות, את הפקת הנפט ועיבודו. באסיה התיכונה האנרגיה

של המים מנוצלת בצורה חלשה הרבה יותר.

כותנה, צמר, עור ומשי נמצאים די והותר בשביל להלביש את הצבא ואת התושבים. בייצור הכותנה עומדת רוסיה הסובייטית במקום השני אחרי ארצות הברית של אמריקה, ובדומה להודו היא מייצרת קרוב למילון טונות בשנה (הייצור העולמי $6\frac{1}{2}$ מיליון טונות). כל כמות הכותנה מיוצרת ברפובליקות סג'יקיסטן, אוזבקיסטן ותורכמניסטן.

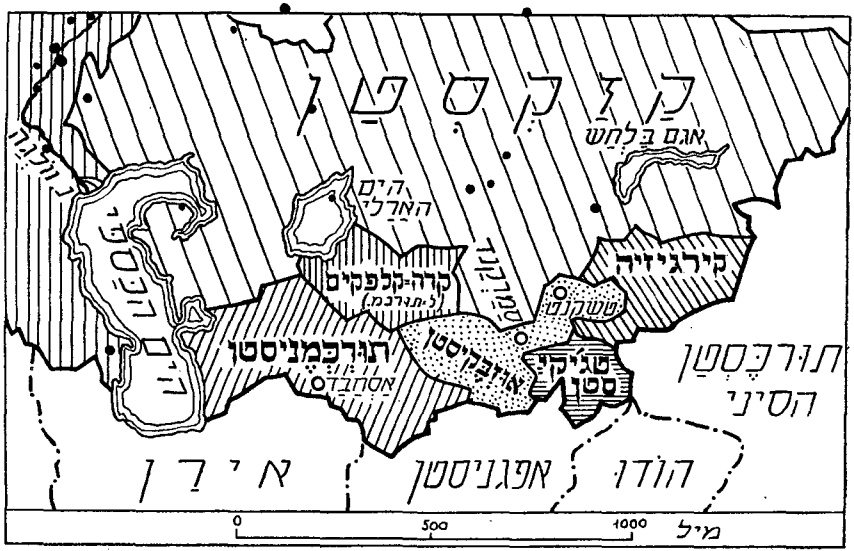
לא פחות מזה מובטחים האיזורים האלה בצמר ועור מיליוני גלגלות של צאן ובקר בארצות האלו, שהן ארצות-מקנה מדורי-דורות, מספקות צמר ועור כאלפי טונות. בתי-הרושם לעיבוד-עורות יש למדי הן בעבר-קוקו (בעיקר בארמניה) והן באסיה התיכונה (בעיקר באוזבקיסטן). התעשייה לעיבוד כותנה וצמר מצוידת ומתקנת במידה מספקת, פחות או יותר. ישנם בתי-הרושם לניקוי הכותנה ומטויות-כותנה לעשרות באוזבקיסטן. אולם בתי-הרושת לייצור אריגים יש מעט, מלבד תעשיית הבית המפותחת מאוד. במידה מלאה מובטחים האיזורים האלה בבשר, פירות וירקות. בתי-הרושת לשימורים ישנם בגרוזיה, ארמניה וברפובליקות אסיה התיכונה. בחבלים אלה מיוצר גם שמן כותנה בכמות עצומה. בתי-הרושת לשמן יש באורביג'ן ואוזבקיסטן. טחנות-קמח ישנן בכל הרפובליקות הללו. באורביג'ן עובדים בתי-הרושת לניקוי אורז המובא מפרס. בין גידולי הארץ גם תה וטבק. לחם אין למדי (הגרעון מלפני המלחמה היה בשיעור שני מיליונים פודים*, ועכשיו לא פחת בודאי). מבחץ טובא גם סוכר, שאינו מיוצר כאן במידה מספקת, וכן אין די עצים. לעומת זה יחסרו לבסיס הצפוני נפט וכותנה בעיקר. ואולם יהיה זה משגה גדול לחשוב, שמסילות-הברזל המחברות את הצפון עם הדרום תוכלנה למלא בלי תקלות את פעולות הטרנספורט האלו, שתבואנה רק כנוספות להעברת צבא ונשק.

חזית אחת

המצב הזה של הבסיס הדרומי עשוי לחייב את פרס והודו לספק לר את החסר. במקום הלחם החסר אפשר להגביר את יבוא האורז המיוצר בהודו בכמות של 39 מיליון טונות (פי מאה מאשר ברוסיה) וממנו נשלח חוצה-לארץ בסך $2\frac{1}{2}$ מיליונים לירות; הודו מייצרת גם חיטה, 10 מיליונים טונות (רוסיה מייצרת 40 מיליון) וממנו היא שולחת לחוץ-לארץ בסך 3 מיליונים לירות; סוכר היא מייצרת 3 מיליונים טונות (יותר מרוסיה). כן היא שולחת טבק בסך 1 מיליון לירות ותה הרבה מאוד. הודו מוציאה מן הארץ חמרי מזון פי שנים משהיא מכניסה. אפילו פחם היא שולחת לחוץ-לארץ.

אירן קרובה ממנה, כמובן. אבל מכמות של $2\frac{1}{2}$ מיליון טונות חיטה, 1 מיליון טונות שעורה וחצי מיליון טונות אורז, שאירן מייצרת, אינה מוציאה אלא מעט מאוד. אכן אפשר גם לתכן את האכספורט בצורה מתאימה לשעה: החבלים העשירים ביותר של פרס אשר לחופי הים הכספי, המספקים את המצרכים האמורים לדרומה של פרס, ישלחו את תוצרתם לרוסיה הסובייטית.

- 1) ארבע רפובליקות קוקזיות אבטונומיות: הרפובליקה הדגסטנית, הקבר-דינית, האוסטית והצ'צנית-אינושית (שלושה מיליון אוכלוסים).
 - 2) שלוש רפובליקות שמעבר-קוקו נמצטרפות יחד לפדרציה של עבר-קוקו: גרוזיה, אורביג'ן וארמניה (7½ מיליון תושבים).
 - 3) חמש רפובליקות של אסיה התיכונה: קזחסטן, קירגיזיסטן, תורכמניסטן, אוזבקיסטן וטג'יקיסטן (16 מיליון תושבים).
- שלוש רפובליקות אבטונומיות, הטטרית, הבשקירית והקלמיקית, – של עמים תיורכיים ומונגולים – נמצאות בתוך רוסיה האירופית.



מהם, חוץ מן הקזקים והקירגיזים, יושבים הן בתחום רוסיה הסוביטית והן בתחום הסמוך שמעבר לגבול. רוב אוכלוסי אסיה התיכונה וקוקו נחלקים לשלוש קבוצות אתניות יסודיות: תיורכים, הודים-אירנים ובני-יפת. על התיורכים נחשבים בני אורביג'ן, הקזקים, הקירגיזים, האוזבקים והתורכמנים. על ההודים-האירנים נחשבים הטג'יקים ועל בני-יפת-הגרוזים. הארמנים הם מעין שבט מעבר מן הקבוצה השניה אל השלישית. כל התיורכים נחשבים באורח רשמי למוסלמים, הארמנים והגרוזים הם נוצרים.

לו אמרנו לסכם את השקפותיהם והרגשותיהם של הגיאופוליטיקאים הסוביטיים והגרמנים על אפשרות של תנועות פנאיסלמית, פנתיורכית או פנ-אירנית באיזורים אלה, אשר תשאפנה לעזרת גרמניה וכנגד רוסיה ובריטניה, היינו מקבלים תמונה כזו: „לאוי מוחלט של הסוביטים; פקסוֹ-גמור מצד הגרמנים.

ההתאמה-למופת בנקודה זו נובעת מתוך שיקולים אלה:

- 1) מלחמת 1914 הכתה מכה קשה את הפנאיסלמיות. מלחמת הקודש

לא הצליחה: ואעולם המוסלמי נתפורר. תורכיה הקמלית ביטלה את החליפות, ובפוליטיקה האנטידתית שלה הוסיפה להכות את התנועה עד חרמה. ברוב הארצות המוסלמיות האפיל הרעיון הלאומי על הפנאיסלמיות. תורכיה ורוסיה הסוביטית גידלו דור חדש רחוק מענינים דתיים. פרס החלישה את קנאותה. אפגניסטן שעלולה היתה לשמש מרכז, במובן מסויים, חסרה את הסמכות ואת הכוח הפוליטי. ההבדלים בין כת השיעים ובין כת השונים אף הם משמשים מעצור.

(2) הפנתיורכיות יש לה יותר סיכויים להלכה, אבל מעטים סיכוייה להגשמה. כיום אין לתיורכיום כוח מושך מבחינה גזעית. אין לתיורכים לא תרבות כללית מגובשת, אף לא ליכוד דתי. ההבדל הממשי בטבע ובתנאי החיים בין החלק ההררי ובין חלק המישור, וכן בין המערב למזרח, גרמו להבדל בולט בלשון, בחיי ובמשלח-היד. הבדל נוסף הוא, שהתיורכים המערביים הם מוסלמים, והמזרחיים מקצתם בודיים, עובדי אלילים, שמניים. מעצור לאיחוד משמשים גם התמורות העמוקות, הלאומיות והחברתיות, בארצות רוסיה הסוביטית. וגם זאת: הפנתיורכים רואה כהנחת-אב לו כיבוש גרמני של תורכיה מתוך הסכמה, והקמת תנועה פנתיורכית על ידי תורכיה. והנה עכשיו הנחת-אב זו בטלה לגמרי.

(3) פחות מזה יש מקום לדבר על תנועה פנאיננית; מצד אחד – משום המיעוט היחסי של ההודים-האינדים בגבולות רוסיה הסוביטית, ומצד שני – משום חוסר כל כוח מושך לפרס. וגם אין מרגישים בה כל שאיפות לכך. ואולם בנוגע לאפשרות של ארגון וניצול התנועות הלאומיות-המדיניות (כניגוד לתנועות כלל-גזעיות) בערפה של רוסיה הסוביטית נמצא הבדל גדול בין הערכתה של רוסיה לזו של גרמניה. בנידון זה נשמע: „לאור מוחלט של הסוביטים; הן, אף הוא מוחלט, מצד הגרמנים. הבה נעיין אפוא מחומר שעליו נבנות ההשקפות המנוגדות הללו.

א. הבסיס המדיני-הלאומי

הארץ אשר מעבר-לקוקו מלאה תפקיד עצום בתנועה המהפכנית של רוסיה ובאי-כוחה היו מפורסמים מאוד בחוגים הציבוריים ובדומה הממלכתית (ביח הנבחרים הרוסי בימי הצאר) בכל כינוסיה. ביחוד אמורים הדברים לגבי הגרוזים. עוד בשנות הששים והשבעים למאת-השנים הקודמת היתה בגרוזיה תנועה עממית חזקה שעמדה בקשר אמיץ עם התנועה העממית הרוסית, וחבריה נרדפו על ידי ממשלת הצאר והוגלו לסיביריה. בשנות ה-90 קמה שם תנועה סוציאלי-דימוקרטית אשר מלאה תפקיד עצום בשנת 1905. תנועה-המלחמה של העם הגרוזי על אמנספיציה לאומית, – שלא היו לה קשרים בעולם המוסלמי ומחוץ לגבול רוסיה והיא לא מלאה תפקיד בצירופים הבין-לאומיים, – היתה מצויינת תמיד באופיה הסוציאלי הבולט (כדומה הממלכתית הראשונה היו 8 צירים גרוזים ומהם 5 סוציאלי-דימוקרטים מנשביקים) ואחרי מהפכת פברואר, כל עוד החזיקה הממשלה הזמנית בשלטון, לא ביקשה הציבוריות הגרוזית

להיבדל מעל רוסיה ותמכה ברעיון של רוסיה פדרטיבית.

מורכבה מזו היתה שאלת הארמנים אשר לא ירדה מעל הפרק בתורביה. בעבר-קוקו ובפרס במשך כל המאה התשע-עשרה. לפי שיטתו על אם הדרכים בין שלוש מעצמות, היו כל הימים ככלי-משחק למדינות אירופה, שהמורת הקרוב שימש להן תמיד מטרה לשאיפותיהן. ככל שהמדינות הללו נדחקות ומתפשטות מזרחה הרי הן חותרות למצוא להן משען בארמנים, אשר במלחמתם להגדרה עצמית לאומית הם נופלים פעם אל חיק מדינה זו ופעם אל חיקה של האחרת, ועל ידי כך הם מביאים על האנבלוסים הארמנים פרעות ושמד מצד הקואליציה האויבת בחקלים הארמנים מלומדי-היסטוריה של תורכיה.

לאחר שנאשו מכל וכל הרי הם מקימים בהשפעת תנועות-חופש רוסיות את מפלגת דְּשֶׁנְקָצוּטוּיֵן, שנוסדה בעבר-קוקו הרוסי. הם שולחים תעמלנים לתורכיה ומארגנים פלוגות-התקוממות. מטרת הפעולה הזאת לעורר את תשומת לב המעצמות הגדולות לצורך בהגשמת החוזה הברליני (1878) בדבר התיקונים בארמניה התורכית. הכשולן מבוא אותם לתלות תקוות בתורכים הצעירים, אולם גם המהפכה שלי אלה בשנת 1908 אינה מביאה כל ברכה לארמנים. ימים אחדים לפני הכרות מלחמת 1914 מכנסת מפלגת דְּשֶׁנְקָצוּטוּיֵן ועידה בארזורום. נציגי התורכים הצעירים שבאו לאספה זו מציעים לפעול יחד במלחמה הבאה, להתאחד עם הקואליציה הגרמנית-תורכית ולעורר התקוממות של הארמנים בקוקו נגד רוסיה. תמורת זאת יקבלו הארמנים אחרי המלחמה אבטונומיה בארמניה הרוסית. הועידה, שלא נתנה אמון בתורכים, מחליטה בסתר לפעול בצוותא עם רוסיה. תכנית הממשלה הרוסית היתה מעין התכנית התורכית אולם כל המאמצים לפתוח במרד ארמני לא הצליחו עד שאחת מפלוגות המתנדבים הארמנים בצבא הרוסי התקרבה באפריל 1915 אל נאן. הארמנים של נאן עוררו מרד שדוכא על ידי הצבא התורכי וגרם להשמדה חדשה של הארמנים בכל תורכיה. אחרי מהפכת 1917 אישר הקונגרס הלאומי של הארמנים את הכרית עם רוסיה.

שאיפת-ההתבדלות של הארמנים נשאה, כאמור, אופי קוניונקטורי, אם ניתן להתבטא כך. לא כן היתה התנועה הלאומית התיורכית של אורביג'ן. הפנאיסלמיזם והתיורכיוזם היו סיסמותיה של המפלגה התיורכית "מוש'ת" (שויון). שנוצרה בשנת 1912, והיא בנתה את תכניתה על יסוד של התפוררות הקיסרות הרוסית והיבדלותם של כל המוסלמים מתוכה, בעזרת התורכים. אחרי מהפכת פברואר תפסו התיורכים, בדומה לשאר עמי קוקו, עמדת צפיה, מחכים לדבר האספה המיסדת.

מהפכת אוקטובר שינתה את המצב הכללי. לאחר פיזור האספה המיסדת נוצר בנובמבר 1917, ביזמת שליחי עבר-קוקו לאספה הנ"ל, קומיסריון של עבר-קוקו, עד לכינוס הסים. בפברואר 1918 נוסד הסים של עבר-קוקו. וכאפריל הוא מכריו על עצמאות הפדרציה של עבר קוקו, המקיפה את גרוזיה, ארמניה ואורביג'ן.

המשביקים הגרוזים, אנשי מפלגת דְּשֶׁנְקָצוּטוּיֵן הארמנית ומפלגת

ה"מושבות" האזרביג'נית היוו את הרוב בסיס הזה.

• אולם עד מהרה ראתה הפדרציה את כל אימת מצבה. הלחץ התחיל משלושה צדדים בבת אחת: מצפון, לחץ השלטון הסובייטי, מדרום – התורכים שעלו, בהתאם לחוזה ברסט-ליטובסק, לכבוש את כּטום וחבל קרס, ומבפנים – תנועה חזקה בעד הסובייטים.

המלחמה העיקרית בתורכים נפלה בגורלה של ארמניה, שצבאה הושמד כליל. לפי דרישת התורכים והגרמנים מפסיק הסיים את קיומו ונוסדות שלוש רפובליקות עצמאיות. כל אחת מן הרפובליקות הללו מבקשת לה משען בכיוונים שונים לשמירת קיומה. הגרוזים קוראים לגרמנים, התיורכים פונים לעזרה אל התורכים, והארמנים מוסיפים לשמור נאמנות למעצמות הברית. אחרי התמוטטות הגוש הגרמני-התורכי נכבש עבר-קוקו על ידי האנגלים. פורענויות מבפנים ומבחוץ אוכלות ברפובליקות האלה. חוסר בסיס כלכלי מספיק, אינפלציה, חובות הממשלה, מצב אחד, והסכסוך בין הארמנים ובין הגרוזים (שהביא לידי התנגשות מנוינת) והאיבה הארמנית-הטטרית (שהביאה לידי סכסוך-מלחמה בשנת 1919), מצד שני, לא יכלו, כמובן, לשמש בסיס להתפתחות בריאה. אם נוסיף על אלה כיוונים סוציאליים שונים (המנשביקים הגרוזים מתנגדים לתנועת הלבנים, והארמנים תומכים בצבא דניקין). הלחץ הנמשך מצד הסובייטים והפוליטיקה האנגלית הרפופה ביותר, תהא התמננה ברורה, פחות או יותר.

מלחמת הבולשביקים על עבר-קוקו התנהלה מתוך בקו, שהוסיפה זמן-מה להיות, אי סובייטי. השלטון הסובייטי נפל שם בשעה שהאנגלים כבשו את בקו ועבר הים הכספי, אולם הוקם מחדש בנובמבר שנת 1918, בשעה שהצבא האדום הכה את הלבנים, והאנגלים עזבו את קוקו. מצבו של צבא מפלגת "מושבות" היה עתה בכל רע, ובחודש אפריל 1920 הונהג שלטון סובייטי באזרביג'ן. זמן-מה לאחר זה ארמניה נעשית ארץ סובייטית, ובפברואר 1921 גם גרוזיה, לאחר מרידות לאין-קץ בתוך הארץ ומלחמת-דמים עם הצבא האדום שחדר לתוכה.

ב. אסיה התיכונה במלחמת האזרחים

טיפוסים אחרים של תנועה לאומית יצרה אסיה התיכונה. הרוסים, שהגיעו לכאן בתקופה מאוחרת למדי, מצאו כאן איגודים לאומיים היוליים הרבה יותר מאשר בקוקו, מפוזרים על פני שטחים גדולים, מפולגים להמוני שבטים השרויים עוד במצב של נדידה, בלי אינסטינקטים ממלכתיים, אם אמנם היו להם קשרי-דם חזקים בפרס ואפגניסטן. מתוך כך אנו רואים, שהפוליטיקה הישבנית הרוסית, – שהתבטאה בהקלטת מתישבים רוסים, בהנהגת בית-הספר הרוסי, בקביעת שיטת מסים וחובת עבודה, וכו', – אם אמנם עוררה אירצון והתקוממויות (כגון המרידות באנדיג'ן בסוף המאה שעברה, בכירגיזיה ובאוזבקיסטן בראשית המאה הזאת, ובימי המלחמה הקודמת), הנה, בכל זאת, לא היו המרידות

"אלטיראט" מספר בענין ההזמנה שקיבל מיניס-טרוין החניך הטורי לפני זמן מה מאת הממשלה המצרית, לשלוח משלחת ממורי בתי-הספר הטורים לכינוס אשר ייערך בקהיר במשך החודש הבא. נודע כי המיניסטרוין הנ"ל השיב לקהיר מכתב, בו הוא מביע תודה לממשלה המצרית על טיפולה בכינוס ומוסיף כי היה רוצה מאד לשלוח מורים אחרים שישתתפו בו, אלא שאינם יכולים לבטל מלימודיהם. בסיום המכתב מאחל המיניסטרוין הצלחה לכינוס בפועלו התרבותי, ומודיע מראש כי הוא תומך בכל ההחלטות שתתקבלנה שם.

עירק

"אלטיראט" מוסר, כי הממשלה העירקית החליטה לשלוח להודו משלחת מיוחדת שתקנה מלבושים וצרכים אחרים בשביל הצבא והמסמטה, בסך שלש מאות רבעי מיליון דינר. הממשלה הכריזתית הביעה את נכונותה להקל על עבודת המשלחת.

"אלטיראט" מספר, כי העתונות העירקית קיבלה בשביעת רצון רבה את הידיעה שהממשלה הסעודית הפסיקה את יחסיה המדיניים עם איטליה. העתון "אלזמן" כתב: "מעשה זה עשה רושם טוב בחוגי העם העירקי וממשלתו, והוא משמש הוכחה לאחדות המפנה המדיני בכל הארצות הערביות". העתון "אלחואדא" כתב, ש"עירק ושאר המדינות הערביות תומכות בצד הזה של חג'אז, באשר כל הערבים יודעים שהאינטרסים שלהם קשורים קשר אמיץ באינטרסים של החזית הדימוקרטית.

"אלטיראט" מודיע, כי בבנד נוסדה חברה לתעשיית שמנים מצמחים. הון החברה מגיע למאה אלף דינר (לא"י). כבר הובאו המכונות הדרושות לכך מאמריקה והוחלט כי בראש החברה יעמוד מומחה אמריקאי. האכרים התחילו לנרוע ורעי שמנים, כדי לספק לבית-החרושת את החומר הדרוש.

לפי דברי "פלשתין", קיבלה הממשלה העירקית בשמחה את הידיעה על הכינוס התרבותי שיערך במצרים והחליטה להשתתף בו, כדי לחזק את קשרי התרבות בין הערבים. גם חוגי-העסקנים בסוריה שמחים לכינוס הנ"ל והם מעודדים כל תנועה שמתפקידה לכנס את אישי המדע והספרות מכל הארצות הערביות.

"אלטיראט" מוסר, כי ד"ר עבד אלוהאב עזאם נר"ר עבד אלהמיד עכאדי, פרופיסורים לספרות

במכללת פואד, נענו לזרישת הממשלה העירקית ונסעו לבגדד, להרצות בבית המדרש למורים על ההיסטוריה המושלמית ועל תולדות הספרות הערבית.

מצרים

לפי ידיעה ב"אלטיראט" הסכים מיניסטרוין ההגנה הלאומית להצעתו של קונסול מצרים בביירות, לשלוח לקונסוליות חוברות הדנות על הצבא המצרי, לשם הרחבת התעמולה לצבא זה בארצות הערביות.

"אלדפאע" מודיע, כי מיניסטרוין הכספים החליט לחלק חמשת אלפים פדאן מקרקעות הממשלה בין גומרי בתי הספר החקלאיים, מתוך כונה לנצל את הקרקעות ניצול מלא על ידי שיטות חקלאיות חדשות.

לפי ידיעה "אלדפאע" החליטה ממשלה מצרים ליצור בפנינות שונות בארץ משקים לרובמא. שמהם ילמדו האכרים את דרכי התקלאות החדשה. חקציבי מיוחד נתאשר ליצירת חמשים משקים כאלה, שבראשם יעמדו מפקחים מפקידי מחלקת החקלאות. ההנחה היא שהיבול בקרקעות המעובדות עיבוד אינטנסיבי יוכל.

"אלדפאע" מוסר, כי מכרם עבינך פחה, מיניסטר הכספים והאספקה, פרסם פקודה, שלפיה מותר לשתוט גמלים כל ימי השבוע ולמכור את בשרם במחירים שנקבעו על ידי הממשלה, כדי להמציא בשר לעניים, וביחוד לפועלים העוסקים בעבודות קשות.

תימן

"אלטיראט" מספר, כי ממשלות תימן ועדן נקטו באמצעים לחיסול הסכסוכים המתרחשים על גבולותיהן. הוסכם שכל סכסוך שיארע על הגבולות יימסר בעתיד לביורר לוועדה משותפת מבאי כוח תימן ועדן. האימאם יחיה, מלך תימן, הביע את רצונו לשמור על מיטב הקשרים הידידותיים בין שתי המדינות ופקד על נתיניו לקשור קשרי-ידידות עם הקצינים הבריטיים הנמצאים על הגבולות שבין תימן ועדן.

"אלטיראט" מודיע, כי מוצטפא נחאס פחה, ראש הממשלה החדשה במצרים, קיבל ממלך תימן את טלגרמת הברכה הבאה: "שמענו בשמחה על דבר עלותכם לשלטון, ואנו מבקשים מאת אלהים שיצליח דרככם. לבותינו-מרגישים עד כמה הם קשורים בממלכתכם הגדולה, אם הארצות הערביות, שאנו מאחלים לה גדולה נוספת על גדולתה. השלום עליכם ורחמי אלהים".